

Mgr. Pavel HANES:

ZÁSADY VLÁDNUTIA PODĽA KNIHY PRÍSLOVÍ

(1997)

LITERATÚRA:

P. ALTHAUS: *Grundriss der Ethik*; P. ALTHAUS: *Die Christliche Wahrheit*; AUGUSTINUS: *The City of God* (The Nicene and Post-Nicene Fathers); K. BARTH: *Church Dogmatics*; *Biblia Hebraica Stuttgartensia*; *Biblia* (Tranoscius 1978); BUTTRICK(ed.): *The Interpreter's Dictionary of the Bible*; DELITZSCH: *Commentary on the Old Testament*; DILLARD/LONGMAN: *Introduction to the Old Testament*; W. EICHRODT: *Theology of the OT*; M. HARRIS/ARCHER/WALTKE: *Theological Wordbook of the Old Testament*; HONECKER: *Sozialethik*; W. KAISER: *Toward a Theology of the OT*; I. KIŠŠ: *Sociálna etika*; Kolektív: *Starý Zákon, preklad s výkladom*; C. S. LEWIS: *Mere Christianity*; K. NANDRÁSKY: *Teológia Starej Zmluvy*; OEHLER: *Theology of the OT*; H. SCHLOSSBERG: *Idols for Destruction*; THIELICKE: *Theological Ethics*; WHYBRAY: *Proverbs* (in *The New Century Bible Commentary*);

ÚVOD

Štát a jeho usporiadanie je jedným z najpálčivejších problémov súčasnosti. Tento obsažný problém sa obyčajne rozkladá na viacero otázok a množstvo podotázok, ktoré sa stali trvalou súčasťou každodenného politického života človeka, občana štátu. Zjednodušene povedané, tieto otázky sa týkajú hlavne ekonomického a sociálneho zabezpečenia, ale aj právneho usporiadania národnostného a náboženského spolužitia. Odpovede na tieto otázky sú potom ponúkané v programoch politických strán, z ktorých si občan môže vybrať vo voľbách.

Tento okruh problémov, otázok a ponúkaných odpovedí sa ale pohybuje v priestore, ktorý je vopred daný, a o ktorom málo uvažujeme. Pojmy ako "štát", "národ", "ľud", "politická strana", "zákon", "vláda" sú prijímané ako záruky pokojného a šťastného života spoločnosti v štáte bez toho, aby sa skúmalo, či tieto entity sú dostatočne nosné, aby mohli podobné záruky dávať. Otázka občanov nemôže znieť len pozitivisticky, "Či práve tento zákon (štát, národ, strana, vláda) je pre mňa dobrý?", ale aj principiálne "Aké sú filozofické a teologické princípy za tvorbu zákona (štátu)?" alebo "Aké je náboženské, filozofické a morálne pozadie a správanie tohto národa (ľudu, tejto strany)?"

Judeo-kresťanské princípy o vládnutí a autorite v štáte sú podávané práve podľa takýchto zásadných otázok. V Biblii sa nedozvedáme veľa o "správnych formách vlády", ale zato veľmi často sa zdôrazňuje morálka vládcov a nutnosť múdrosti zákonodarcov. Naša slovenská

šťátnos vyrastá z tohto dedičstva kultúry a spoločnosti kedysi v dobrej viere budovanej podľa biblických zásad¹ a nezaobíde sa preto bez hlbšieho ponoru do princípov, na ktorých vznikla.

Z rozsiahleho materiálu, ktorý Biblia v tomto smere poskytuje v Starej a Novej zmluve vyberám Knihu prísloví, ktorá je časou hebrejskej múdroslovnej literatúry, ktorá presahuje rámec izraelského náboženstva a podáva všeobecne ľudské normy múdreho a morálneho života. Jej výroky o múdrom vládnutí sú aktuálne napriek niekoľkotisícročnému veku jej slov.

1. KNIHA PRÍSLOVÍ

Starozmluvné múdroslovie

Profesor Nandrásky píše: "Ako všetky národy staroveku, tak aj Izrael pod múdrosou rozumel celkom praktické na skúsenosti založené vedomosti o chode života a sveta... jej východisko tvoria elementárne skúsenosti človeka."² Eichrodt hovorí, že keď sa Izrael začal zaoberať múdrosou, táto mala silne sekulárnu príchu a je len veľmi voľne spojená s náboženskou vierou. Kaiser zas vidí zdroj múdroslovia v *bázni Hospodinovej* a spája ho s prísľubom patriarchom, kde už u Abraháma (Gn 22) strach z Boha prináša poslušnosť skrze dôveru v Boží prísľub. Faktom je, že v múdrosloví sa len zriedkavo vyskytuje pojem "zmluva", ktorý bol základom izraelského náboženstva. Múdroslovie, ako už názov hovorí, sa odvoláva na *múdros*, ktorá je prístupná všetkým ľuďom. Delitzsch to charakterizoval takto: "Múdroslovie sa venuje tomu, čo je ľudské alebo univerzálne v Izraeli a čo sa pri uctievaní Jahveho vzahuje na človeka vo všeobecnosti a čo je v zákone všeobecnou povinnosťou."

Ciele a vláda Božia je teda rozoznávaná aj mimo teokraciu - v celom univerze, ktoré nie je len produktom Božej moci, ale aj produktom Božieho plánu. Tento plán je princípom sveta, ktorý je zároveň *objektívnym princípom* múdrosti.

Autorstvo knihy Prísloví

Literárna analýza ukazuje, že kniha Prísloví je antológia zostavená z viacerých textov od viacerých autorov z viacerých časových období. Sú tu výroky skupiny *múdrych* (22:17, 24:23), výroky kráľa Lemuela (31:1), Šalamúnove (1:1; 10:1; 25:1). Len Príslovia 1:8-9:18 a 31:10-31 sú bez jasného udania autorstva. Príslovia 1:1-17 slúži ako predĺžený nadpis a úvod do knihy, ktorý spája jej autorstvo so Šalamúnom, ale netvrdí, že tento úvod by mal byť od Šalamúna.

---

¹ Nakoľko tu išlo len o úmysel a nakoľko o realitu presahuje rámec tejto práce.

² Nandrásky, str. 67.

Múdri sú anonymní, hoci ich označenie môže svedčiť, že boli profesionálnymi slúžiacimi na kráľovskom dvore. Jediná ďalšia skupina menovaná sú *muži Ezechiášovi*, hoci dávna židovská tradícia pripisovala autorstvo celej knihy im, *Baba Batra 15a*, Pr 25:1 im pripisuje len písárske a možno redakčné úlohy.

Datovanie

Ako antológia Príslovia boli písané v dlhom časovom období. Nevie sa ako dlho, lebo sú tu anonymné časti a mená, o ktorých nič viac nevieme. Šalamún žil v 10. st. pr. Kr. Ezechiášovi muži okolo 700 pr. Kr. Títo sa venovali len časti knihy, a preto je logické uvažovať o neskoršej redakcii knihy. Táto redakcia znamenala zostavenie celej knihy a pridanie krátkeho úvodu 1:1-7.

Niektorí analytici tvrdia, že 1:8-9:18 je najneskoršou časťou knihy. Je tu použitý zložitý a dlhší štýl. Napr. podľa niektorých je Pr 2 jedinou vetou! Sú tu použité niektoré slová údajne z neskorého obdobia.

Metóda

Zameriam sa na výroky obsahujúce pojmy מֶלֶךְ, מָשַׁל (melek, mášal), usporiadam ich podľa obsahu a pokúsím sa o ich modernú interpretáciu. Nejde tu teda o *komentár* v klasickom slova zmysle, kde sa určuje gramaticko-historický zmysel textu, ale o aplikovanie hebrejského múdroslovného myslenia na dnešnú situáciu. Prekvapujúce je, aké moderné myšlienky sú ukryté za starodávnymi biblickými pojmami!

2. ANALÝZA VÝROKOV O VLÁDNUTÍ V KNIHE PRÍSLOVÍ

Pojmy

Starozmluvný pojem מֶלֶךְ (*melek*), "kráľ", označuje izraelského aj pohanského kráľa. Okrem pozemských vládcov sa týmto pojmom označuje aj Hospodin. To isté platí o slovese "kralova". Sloveso מָשַׁל (*mášal*), "vládnu", vykazuje rovnakú šírku aplikovateľnosti. Na starovekom Blízkom východe jestvovali v zásade tri druhy monarchie: (1) malé mestské kráľovstvá v Palestíne, (2) egyptská a mezopotámske monarchie predstavovali veľké štáty a (3) transjordánske národy mali "kráľov", ktorí boli skôr vojenskými vojvodcami. Preto označenie *melek* je jednoducho najbežnejší pojem pre štátnu autoritu, ktorý je veľmi blízky takým pojmom, ako sú "pán", "vládca", "knieža", "náčelník" ap. Z tohto dôvodu môžeme vý-

roky o vládnutí z knihy Prísloví apliková aj na iné postavenia vládnej moci a apliková ich na moderné pomery.

3. TEOLÓGIA VLÁDNUTIA

Motívy vládnutia

25:3 Tak, ako nebeská výška a zemská hĺbka, aj srdce kráľa je nepreskúmateľné.³

Toto príslovie varuje pred ľahkomyseľným spoliehaním sa na kráľovu priazeň. Motívy jeho srdca sú ovládané silami, ktoré poznajú len tí, ktorí "ochutnali moc".

Toto nás nepriamo vedie k ďalšej myšlienke, ktorá je tu ukrytá: Politická moc má v sebe čosi tajomného, numinózneho, skoro sakrálneho. Napriek radikálnej sekularizácii politického života a teórie vládnutia tento prvok *nepreskúmateľnosti* ostáva a prejavuje sa najviac v *srdci*, tj. podľa Biblie intelektuálnom aj emociálnom centre ľudskej bytosti. Moc vynáša človeka do veľkej *výšky*, ale v ňom aj odкрýva *hĺbky* sebeckva a zla. Na jednej strane je kráľ zástupcom Božím, na druhej strane je predstaviteľom diabolskej moci. V tomto víre síl ako konštatuje toto príslovie, sa nedá vyzna .

Toto príslovie nás varuje pred lacným vysvetľovaním pohnútok "ľudí pri moci". Každé čierno-biele vysvetľovanie je tu vylúčené. Zachovanie úctivého odstupu a schopnosti poveda "nerozumiem" je predpokladom ďalšieho uvažovania o teológii vládnutia.

Boh a vládca

21:1 Kráľovo srdce je ako potok v ruke Hospodínovej, nasmeruje ho kamkoľvek sa mu páči.⁴

Tento obraz je prevzatý z praxe zavlažovania polí (Iz 32:2) a poukazuje na fakt, že panujúci kráľ je zároveň ovládaný vyššou mocou, ktorá využíva jeho panovanie podľa svojej vôle. Delitzsch hovorí: "Akokoľvek je srdce kráľovo povznesené nad svojich poddaných, a tak vzdialené od ich poznania, je tu Jeden nad ním, ktorého skrytými vplyvmi je smerované, napr. modlitbami utláčaných. Lebo hoci je človek slobodný, koná pod vplyvom okolností radených Bohom a aj keď odmieta Božie vedenie, z jeho konania nevyjde nič, čo by Vševedúceho prekvapilo alebo čo by nebolo využité v Jeho pláne vykúpenia sveta."⁵

V tejto súvislosti teológia zápasí o popis *gubernatio Dei* (Božej vlády) vo svete. Na jednej strane je zdôrazňovaná (proti stoicizmu) ľudská sloboda, na druhej strane (proti epikureizmu) nezlučiteľnosť náhody s Božou vševládnoú. V modernej dobe Karl Barth charakterizoval

³ שָׁמַיִם לְרוֹם וְאָרֶץ לְעֵמֶק וְלֵב מְלָכִים אֵין חֶקֶר:

⁴ פְּלִגְי־מַיִם לֵב-מֶלֶךְ בְּיַד-יְהוָה עַל-כֹּל-אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יִטְנֶנּוּ:

štát kristologicky ako priestor Kristovej vlády. Igor Kišš obnovil Lutherovo učenie o dvoch ríšach, podľa ktorého sú tieto dve ríše (Božej a svetskej vlády) síce *analogické*, ale vo svetskej ríši platí *inozákonitos* prispôsobená situácii človeka v hriechu.

*16:10 Na perách kráľa je Boží výrok, jeho ústa sa nemýlia v súde.*⁶

Hoci niektorí komentátori chápu toto príslovie ako tvrdenie o neomylnosti teokratického kráľa, takýto postoj ku kráľovi je v Izraeli historicky nedoložený. Lutherov výklad znie, že tu ide o *očakávanie ľudí*, ktorí si často kráľove výroky cenia ako výroky Božie. Preto druhá čas príslovia je vážne varovanie pre kráľa, aby jeho rozsudky boli správne.

(Je tu možný aj podobný výklad, ako pri predchádzajúcom prísloví, že Boh normálne riadi kráľovské rozsudky. Toto takisto neznamená neomylnosť, ale zvláštnu schopnosť pomazaného kráľa.)⁷

Moderný človek nevidí v rozhodnutiach štátnych úradov Božie výroky, ale napriek tomu očakáva od štátu spravodlivosť. Althaus definuje štát ako: "právne spoločenstvo, ktoré je vystrojené mocou presadí svoj poriadok pri všetkých svojich členoch a chráni ich smerom navonok."⁸ Takáto štátna právna moc je pravdepodobne najbližšia náhrada akú sekularizovaný človek pozná za Božiu prozreteľnosť, ochranu a sudcovskú autoritu. Sklamanie takýchto očakávaní vždy otrásie životom spoločnosti. Augustinus na túto tému povedal: "Ak odnímeme spravodlivosť, čo iné sú kráľovstvá, ako veľké zlodejstvá?"⁹

*29:26 Mnohí hľadajú vládca priazeň, ale spravodlivosť pre človeka pochádza od Hospodina.*¹⁰

Toto príslovie je doplnením a nepriamym vysvetlením predchádzajúceho. Medzi vládca priazňou a Božou spravodlivosťou je rozdiel. Človek má nevyliciteľný sklon budovať spravodlivú spoločnosť založenú na najlepšom systéme vládnutia (dnes je to demokracia), na presne spracovaných zákonoch ap. Konštatovanie, že skutočná spravodlivosť pochádza od Hospodina, je potrebné pre vytriezvenie takýchto privysokých nárokov na štátnu moc.

"Vládcovia boli vždy v pokušení hrať úlohu otca pre svojich poddaných. Keď Dioklecián vydal svoj drakonický edikt r. 301 a zrušil ním posledných niekoľko slobôd starej republiky, ospravedlnil svoje počínanie tým, že seba a svojich spolupracovníkov označil ako "starostli-

---

⁵ Delitzsch, str. 62.

⁶ קָסָם עַל־שִׁפְתֵי־מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט לֹא יִמְעַל־פִּי:

⁷ Whybray, str. 244.

⁸ Althaus, str. 134.

⁹ NPNF II/2, str. 66.

¹⁰ רַבִּים מִבְּקָשִׁים פְּנִי־מוֹשֵׁל וּמִיָּהָרָה מִשְׁפָּט־אִישׁ:

vých rodičov celého ľudského pokolenia... Očakávanie živobytia od štátu je náboženský čin. Ak to, čo čakáme od rodičov, čakáme aj od štátu, konáme modloslužbu."¹¹ Štátna moc (kráľ) podľa tohto príslovia nikdy nemôže plne uspokojiť požiadavky na spravodlivosť, tým menej naplní všetky životné potreby človeka.

Účinok a dosah politickej moci

*19:12 Kráľov hnev je ako revúci lev, ale jeho priazeň je ako rosa na tráve.*¹²

*20:2 Kráľov hnev je ako revúci lev, ktokoľvek ho vyprovokuje hreší proti svojmu životu.*¹³

*16:14 Kráľov hnev je ako posol smrti, ale múdry muž ho upokojí.*¹⁴

*16:15 Vo svetle kráľovej tváre je život a jeho priazeň je ako oblak jarného dažďa.*¹⁵

Hoci biblický pohľad na kráľovskú (štátnu) moc je trizvy a vie aj o nedostatkoch, tieto príslovia upozorňujú na ten fakt, že štátna moc má v rukách samotný život človeka. Na jednej strane z tejto skutočnosti vyplýva zodpovednosť kráľa, ktorý má (a zvlášť na starovekom Blízkom východe mal) takúto moc, ale nemenej dôležité je tu poučenie, že kráľ môže byť usmerňovaný "múdrym" "mužom" (podriadeným?). Vo vzťahu k moci sa predpokladá úcta a strach a vo vlastnom záujme (vlastná duša - život) snaha o dobré vzťahy.

Moderná neúcta k štátnej moci a často nekorektná kritika vyvoláva reakciu "hnevu", ktorá nakoniec škodí tým, ktorí s ňou vychádzajú. Starozmluvná múdrosť nevidí riešenie tohto problému ani vo vzbúreneckom odcudzení, ani v poklonkujúcom lichotení, ale v múdrom budovaní vzťahov medzi kráľom a jeho poddanými. Pôvod kráľovej moci je u Boha, jeho rozhodnutia majú charakter Božích rozhodnutí, ale toto všetko sa odohráva v silne ľudskom vydaní, čo múdry človek vie, a preto je schopný zachovať úctu, ale aj kritický postoj voči štátnej moci.

Požiadavky na osobu vládcu

Zdržanlivosť, sebaovládanie, šľachetnosť

*19:10 Nehodí sa bláznovi pôžitok, ani otrokovi, aby vládol nad kniežatami.*¹⁶

*30:21-23 Z troch vecí je zem otrasená a štyri nemôže zniesť: Otroka, keď panuje, blázna, keď je sýty chleba, nenávidenú ženu, keď sa vydá a slúžku, keď nastúpi na miesto svojej panej.*¹⁷

¹¹ Schlossberg, str. 183.

¹² נהם כפפיר זעף מלך וכטל על-עשב רצונו:

¹³ נהם כפפיר אימת מלך מתעברו חוטא נפשו:

¹⁴ חמת-מלך מלאכי-מות ואיש חכם יכפרנה:

¹⁵ באור-פני-מלך חיים ורצונו קעב מלקוש:

¹⁶ לא-נאנה לכסיל תענוג אף כיל-לעבד משל בשרים:

Tento paralelizmus konštatuje dnes už sotva uznávaný a uvedomovaný rozdiel medzi ľuďmi, ktorý bol kedysi pripisovaný pôvodu (napr. šľachtic). Múdroslovie nevychádza z takto "posväteného" rozdielu medzi ľuďmi, no napriek tomu pozná "bláznov" (morálne neviazaných ľudí) a "kniežatá" (ľudí so správnou vnútornou stupnicou hodnôt). Pôžitok pôsobí na "blázna" tak, že stráca sebakontrolu a oddáva sa mu. To isté sa (paralelne) deje v otrokovi, ktorý konečne môže vyvŕši svoju závislosť alebo samofúbosť na ľuďoch, ktorí sú (alebo boli, ak ide o revolúciu, ktorú poznal aj starovek) postavení nad ním.

Dnes takýto rozdiel medzi ľuďmi nerobíme. Thieliicke cituje Wingrena: "Súčasná chápanie vládnutia sa nezhoduje s chápaním autority, pretože tí, čo vládnu (autorita) sú považovaní za činiteľov (zástupcov) vôle ľudu a vykonávajú vôľu zákonov. Každý občan (pokiaľ je voličom) je nositeľom časti autority."¹⁸ Rozdiel medzi vládcom a podriadeným nie je v *statuse*, ale len vo funkcii.

Napriek tomuto modernému chápaniu reprezentatívnej vlády ostáva fakt odlišnosti medzi "otrocky pomstychtivým" a "kniežacím" spôsobom vykonávania úradnej moci.

*16:32 Ten, kto je pomalý do hnevu, je lepší ako mocný a sebaovládajúci (kto vládne nad svojím duchom) je lepší ako ten, kto dobyl mesto.*¹⁹

*31:3 Nedaj svoju silu ženám ani cestám, ktoré ničia kráľov.*²⁰

*31:4 Pítie vína nepatrí kráľom, ó Lemuel, nie kráľom, ani opíjanie kniežatám.*²¹

Tieto príslovia sú ďalším vysvetlením biblickej predstavy o kráľovi. Ten, kto má rozhodovať o iných, má najprv by schopný ovládať seba. Tri príklady sebaovládania, v ktorých sa najmenej darí ľuďom, ktorí si ich môžu dovoliť: hnev, sex a alkohol, sú tu vybraté ako varovanie pre mocných sveta.

Ľudia obdivujú tých, ktorí majú vojenské a politické úspechy. Múdrosovi hovorí, že tieto úspechy môžu byť výsledkom vnútornej slabosti alebo neschopnosti ovládať sa. Dejiny sú plné prípadov, keď vojvodcovia boli schopní vybojovať veľké víťazstvá, ale neboli schopní usporiadať krajinu (a seba) v mieri.

Kto sa odovzdá sexualite, alebo alkoholu "ten odviaže zvera, ktorý žije v ňom".²² Obe tieto veci majú zotročujúcu moc a ľahko sa stanú rozhodujúcimi faktormi pri výkone štátneho úra-

---

¹⁷ תחת שלוש רגזה ארץ ותחת ארבע לא-תוכל שאת:
תחת-עבד כי ימלוך ונבל כי ישבע-לחם:
תחת שנואה כי תבעל ושפחה כירחש גברתה:

¹⁸ Thieliicke II. str. 7.

¹⁹ טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר:

²⁰ אל-תתן לנשים חילך ודרך-כיף למחות מלכין:

²¹ אל למלכים למואל אל למלכים שתו-יין ולרוזנים (או) [אין] שקר:

²² Delitzsch, str. 320.

du. Je jasné, že potom málo záleží, aký má takýto kráľ "volebný program", lebo ten musí ustúpi vláde žien alebo alkoholu.

Usilovnos

*12:24 Ruka usilovných bude vládnu , ale leňochovi sa ujdú nútené práce.*²³

*17:2 Múdry otrok bude vládnu nad synom, ktorý robí hanbu a bude sa s bratmi deli o dedičstvo.*²⁴

*8:15 (Múdrost :) Skrze mňa králi vládnu a vládcovia rozhodujú spravodlivo.*²⁵

Tieto pozorovania poukazujú na význam usilovnosti a múdrosti pre výkon moci. Paradoxne - ten, kto je lenivý (nechce pracovať) dostane otrocky nepríjemnú robotu, a ten, kto má prácu rád, bude rozhodovať o tom, čo budú robiť iní. Podobne ako usilovnosť vedie k vodčiemu postaveniu, tak aj múdrost prekračuje dokonca aj stavovské hranice starovekého sveta! Múdrost znamená spoločenskú aj ekonomickú prosperitu.

Treba si všimnúť *kladné hodnotenie* vládnutia v týchto prísloviach. Nejde tu o žiadne "panské huncútstvo", ale o výsledok usilovnosti a múdrosti. Biblia nevidí vo vládnutí len nejakú príležitosť pre obohacovanie sa a vykorisťovanie iných. Naopak, vládnúť znamená mať zdroj múdrosti, ktorá (ako z kontextu 8. kapitoly vyplýva) sa zúčastnila na stvorení sveta. *Vládnu* znamená *rozumie* Božiemu stvoreniu!

Spravodlivos a výkon moci

Cieľom vládnutia podľa múdroslovia je predovšetkým výkon spravodlivosti. Starozmluvní vodcovia mali v istom období titul "sudcovia", čo malo len málo spoločné s našou predstavou sudcu, ale vyjadrovalo ich významné poslanie rozhodovať v sporoch medzi ľuďmi a vydávať spravodlivé nariadenia.

*14:34 Spravodlivos pozdvihuje národ, ale hriech je hanbou každého ľudu.*²⁶

Predpokladom tohto príslovia je fakt, že cieľom vládnutia je pozdvihnúť národ (urobiť ho "slávnym"). Takéto národné *uvedomenie* znamená, že v očiach iných aj v očiach svojich vlastných národ získava správne vedomie svojho významu a poslania. K takémuto stavu nevedú však skratky! Vojenská expanzia, vykorisťovanie alebo neľudská regimentácia v štáte nakoniec sa stanú odstrašujúcim príkladom napriek "sláve", ktorú si takto národ (štát) získa.

²³ יְדִירוּצִים תִּמְשֹׁל וְרַמְיָה תְּהִיָּה לְמָס:

²⁴ עֲבָד־מִשְׁכִּיל יִמְשַׁל בְּבֶן מִבֵּישׁ וּבְתוֹךְ אֲחִים יִחַלֵּק נִחְלָה:

²⁵ בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ וְרוֹזְנִים יִחַקְקוּ צְדָקָה:

²⁶ צְדָקָה תְּרוֹמֵם־גּוֹי וְחֶסֶד לְאֲמִים חֲטָאת:

"História potvrdzuje, že nie početná, nie vojenská, nie politická ani intelektuálna a tzv. civilizovaná veľkosť je pravou veľkosťou národa a neurčuje jeho budúcnosť, ale pravá veľkosť je v tom, že vo svojom súkromnom, verejnom a medzinárodnom živote צדקוּת, tj. správanie vedené vôľou Božou podľa noriem morálnej spravodlivosti rozhoduje a prevláda."²⁷

Spravodlivosť je viac ako spravodlivá zákonná norma

*20:8 Kráľ, ktorý sedí na tróne spravodlivého súdu rozháňa zlo svojimi očami.*²⁸

*20:26 Múdry kráľ preveje bezbožných a potom ich vymláti.*²⁹

Spravodlivosť nemožno obmedziť na *dobré zákony*. Spravodlivosť je predovšetkým *osobný postoj* a *schopnosť rozoznať zlo*. Tieto príslovia varujú pred neosobnou definíciou právneho štátu, ktorý má síce dobré zákony, ale ich vykonávatelia *nevidia zlo* a *neprevievajú bezbožných* (tj. nespravodlivých). V tejto atmosfére sa zlo bez strachu šíri a ľudia si uľavujú porekadlom "ryba smrdí od hlavy".

"Boj o spojenie morálky a práva je akoby večným syzifovským zápasom v dejinách ľudstva."³⁰ V tomto zápase má kľúčovú úlohu *osobná spravodlivosť* (morálka) vládcov. Nie je možné legislatívne naprogramovať myslenie alebo zásady ľudí, ale príklad nesebeckého, morálne čistého vládcu urobí pre očistenie spoločnosti viac ako množstvo presne formulovaných zákonov.

Panovníkova osobná spravodlivosť

*16:12 Ohavnosť je, keď kráľi páchajú zlo, lebo trón je upevnený spravodlivosťou.*³¹

*29:12 Ak vládca venuje pozornosť, všetci jeho služobníci sú bezbožní.*³²

*25:5 Odstráň bezbožných pred kráľa a jeho trón bude upevnený v spravodlivosti.*³³

"Ohavnosť" znamená fyzický odpor pre Boha aj jeho ľud. Môže ísť o odpor k nesprávnemu rituálu alebo k uctievačom modiel, ale aj k zvráteným hriechom (napr. sexuálnym). Takýto odpor vzbudzuje predstava, že kráľ, ktorý má zabrániť zlu a súdiť ho, sám *pácha zlo*. Podkopáva tým vlastný trón, no tento trón nie je jeho *súkromným* vlastníctvom. Tam, kde sa trasie trón, trasú sa aj tí, ktorí sú na ňom závislí. Preto toto príslovie ukazuje, aký význam má pre národ, aby jeho kráľ bol *osobne spravodlivý*.

²⁷ Delitzsch, str. 314.

²⁸ מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל-כִּסֵּא-דָוִד מְזַרְהָ בְּעֵינָיו כָּל-רָע:

²⁹ מְזַרְהָ רָשָׁעִים מֶלֶךְ חָכֵם וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם אוֹפֵן:

³⁰ Kišš, str. 146.

³¹ חוֹעֵבֶת מְלָכִים עֲשׂוֹת רָשָׁע כִּי בְצַדִּיקָהּ יִכּוֹן כִּסֵּא:

³² מִשָּׁל מִקְשִׁיב עַל-דְּבַר-שָׁקֶר כָּל-מִשְׁרָתָיו רָשָׁעִים:

Ďalšie príslovie inými slovami opakuje vyššie spomínané porekadlo "ryba smrdí od hlavy". Vládca je silným príkladom pre svojich podriadených, ktorí mu radi vychádzajú v jeho slabostiach v ústrety. Tieto lži však majú aj iný nebezpečný podtón - udávanie. Ak štát začne budovať kartotéku o svojich subjektoch podľa toho, čo kto *povedal*, toto príslovie konštatuje, že zlo sa tak rozšíri, že *všetci* jeho služobníci sú poznačení. Príklady takýchto skorumpovaných režimov by sme našli aj v nedávnej histórii alebo v súčasnosti.

Každé vládnutie je *skupinové*. Ani autokratický kráľ starovekého blízkeho východu nedokázal vládnuť totálne sám. Ak bol osobne spravodlivý, nutné bolo, aby jeho rozhodnutia neboli na základe falošných informácií jeho poradcov, alebo aby neboli vykonávané prostredníctvom nespravodlivých úradníkov.

Zovšeobecniť by sme mohli nasledovne: Ľudia menia zákony a nie zákony ľudí. Toto pozorovanie dopĺňa čas 3.3.1.

Pravda

*16:13 Spravodlivé pery sú príjemné kráľom a milujú toho, kto hovorí priamo.*³⁴

*22:11 Ten, kto miluje čistotu srdca a hovorí láskavé slová, kráľa bude mať za priateľa.*³⁵

Zaujímavé je, že v hebrejčine viaceré slová označujúce vládnutie majú spoločný koreň so slovesami, ktoré opisujú nejaký rečový prejav. Napr. sloveso מלך (kraľova) je možné použiť vo význame "radiť sa", sloveso משל má nielen význam "vládnuť", ale aj "hovoriť príslovie, podobnosť", a podstatné meno נגיד (vládca) má spoločný základ so slovesom הגיד, čo znamená "vyrozprávať", "oznámiť".

Bez toho, aby sme z tohto faktu odvodzovali príliš mnoho, je jasné, že vládnutie a slovo sú veľmi úzko spojené. Vládnutie je odkázané na pravdivé informácie, preto kráľ miluje ľudí, ktorí hovoria pravdu, konštatuje vyššie uvedené príslovie. Pravda je podľa druhého príslovia viac ako len pravdivé slová - musí vychádzať z čistého úmyslu.

Moderné médiá sú krikľavým svedectvom o tom, ako je možné hovoriť veci, ktoré súhlasia so skutočnosťou, a predsa nie sú pravdivé. K pravdivej informácii nerozlučne patrí aj *motív správne a láskavo informovať*. Takáto "novinárska etika" je v modernom novinárstve veľmi zriedkavá, sčasti aj preto, lebo spoločnosť má radšej ničujúcu kritiku ako celú a pozitívne konštatovanú pravdu.

---

³³ הָגוּ רֶשַׁע לְפִנֵּי־מֶלֶךְ וַיִּכּוֹן בְּצַדֵּק כְּסֵאוֹ:

³⁴ רִצּוֹן מְלָכִים שְׁפִתֵי־צַדִּיק וְדִבַּר יִשְׂרָאֵל יִצְהָב:

Vládnutie a sociálne slabí v štáte

*29:14 Trón kráľa, ktorý pravdivo súdi chudobných, bude stá naveky.*³⁶

*22:7 Bohatý vládne nad chudobným a ten, kto si požičiava je veriteľovým sluhom.*³⁷

*29:4 Kráľ upevňuje krajinu spravodlivosťou, ale ten, kto prijíma úplatky, ju vyvracia.*³⁸

*28:15 Ako revúci lev a útočiaci medveď je bezbožný vládca nad chudobným ľudom*³⁹

Akýmsi "lakmusovým papierom" spravodlivej vlády je podľa biblického múdroslovia vzah vládcov k sociálne slabým medzi obyvateľstvom. Dnes by sme povedali: k nezamestnaným, nemocným, postihnutým, dôchodcom, sirotám ap. Podľa biblickej teológie vládnutia nie je síce hlavným predpokladom moci ekonomika (tým je pravda a spravodlivosť), ale ekonomika rozhodne patrí medzi určujúce činitele vládnutia.

Máme tu všeobecne známu pravdu, že vládnutie nie je dobre možné bez finančných prostriedkov. Hneď ďalšie príslovie však varuje pred tým, aby sa postavenie v úrade stalo *prostriedkom* získavania majetku prostredníctvom úplatkov. Úplatkárstvo je oveľa viac ako ekonomický problém. Rozvracia úctu k štátu, k úradom a motív vládnutia vidí jedine v obohacovaní sa. Výsledkom je, že tzv. "poriadni ľudia" sa týmto dôležitým miestam vyhýbajú, alebo sa tam "skazia". Padá tu každá schopnosť hanbiť sa alebo cítiť s človekom odkázaným na úradný výkon. Vzťah medzi "mocným" a "slabým" stráca ľudskosť a stáva sa najkrutejším typom tajného vykorisťovania.

V ďalšom prísloví sme dramaticky uvedení do polohy človeka, ktorý je plný strachu z leva alebo medveďa, strachu, pri ktorom tuhne v žilách krv a takýto moment hrôzy je pripodobnený k situácii v krajine, kde vládca nemá morálne zábrany a ľudia nemajú prostriedky brániť sa.

Skutočný morálny postoj človeka sa prejavuje tam, kde nemá žiadne zábrany, žiadny strach. Tak sa aj skutočný postoj každej moci ukazuje na jej zaobchádzaní so slabými. Dnes k tejto slabosti patrí nielen ekonomická chudoba, ale aj neschopnosť obrátiť sa v masmédiách na verejnú mienku alebo dovoliť zahraničnej pomoci.

Vyváženosť milosrdenstva a pravdy

*20:28 Milosrdenstvo a pravda ochraňujú kráľa a láskavosť opiera svoj trón.*⁴⁰

---

³⁵ אֱהָב (טְהוּר) [טְהוּר] לֵב חַן שְׁפָתָיו רַעְהוּ מִלֶּךְ:

³⁶ מִלֶּךְ שׁוֹפֵט בְּאֵמֶת דְּלִים כְּסֹאן לְעַד יִכּוֹן:

³⁷ עֲשִׂיר בְּרָשִׁים יִמְשׁוּל וְעַבְד לֹהָ לְאִישׁ מִלֹּהָ:

³⁸ מִלֶּךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֶרֶץ וְאִישׁ תְּרוֹמוֹת יִהְרָסְנָה:

³⁹ אֶרֶץ-נְהָם וְדָב שׁוֹקֵק מִשָּׁל רָשָׁע עַל עַם-דָּל:

⁴⁰ חֶסֶד וְאֵמֶת יִצְרוּ-מִלֶּךְ וְסֶעַד בְּחֶסֶד כְּסֹאן:

Kráľ paradoxne potrebuje ochranu. Čím sa ochráni? Armádou? Nie, milosrdenstvom a pravdou. Jeho trónu neustále hrozí pád, čím ho podoprie? Tajnou políciou? Nie, láskavosťou. (Milosrdenstvo a láskavosť je v tomto prísloví ten istý pojem.)

Predchádzajúce dve časti (3.4.3 a 3.4.4) sa dajú zhrnúť v dvoch pojmoch: pravda a milosrdenstvo. Pravda je priama a prísna, milosrdenstvo je láskavé a jemné. Ak sa politická moc uberá len jedným z týchto dvoch smerovaní, buď vyvoláva strach a odpor alebo laxnosť v dodržiavaní zákonov. Pre dávkovanie týchto prísad do múdreho vedenia krajiny je nevyhnutne potrebná Múdrosť, ktorú múdrosťoviac perzonalizuje v 8. kapitole knihy Prísloví ako Božiu "kolegyňu".

Vzájomná závislosť nadriadených a podriadených

Z múdrosťoviac staroveku by sme možno očakávali konštatovanie o absolútnej nezávislosti kráľa na svojich poddaných a naopak, o ich absolútnej závislosti na jeho "božskej" láskavosti. Prekvapujúce je tu trpezlivé konštatovanie:

Závislosť vládcu na podriadených

*14:28 Kráľovou ozdobou je množstvo ľudu, ale nedostatok národa je pád vládcu.*⁴¹

Kráľ je silný podľa množstva ľudí, ktorí sú mu podriadení. Druhá časť príslovia hovorí o svete "hore nohami",⁴² v ktorom vládcovia vládnu nikomu, alebo pripomína satiru malého princa na planéte s jedinou bytosťou - kráľom - z pera A. de Saint-Exupéryho.

Tam, kde sa zastaví rasto obyvateľstva, vznikajú veľké problémy. Vo svetle týchto je toto príslovie až nepríjemne pravdivé. Takto má obyvateľstvo svojho panovníka "v moci". Komplikovaná otázka ako dosiahnuť prírastok obyvateľstva sa tu nerieši.

Účel vládnutia - závislosť podriadených na vláde

*29:2 Keď vládnu spravodliví, ľudia sa radujú, ale keď vládne bezbožník, vzdychá ľud.*⁴³

Zrejme teologicky najvýraznejší pojem súvisiaci s vládnutím alebo výkonom moci je "spravodlivosť". Kráľ "súdi ľud", vyslovuje "výroky Božie", "prebieva bezbožných" atď. Toto naše príslovie na záver spája spravodlivosť s radosťou. Atmosféra v národe je tu závislá na tom, či ľudia, ktorí vládnu, sú spravodliví. Znovu treba zdôrazniť, že nejde o právny, ale etický

---

⁴¹ בְּרֵב־עַם הַדֶּרֶת־מֶלֶךְ וּבְאַפְס לְאֵם מִחַתַּת רִזּוֹן:

⁴² Whybray, str. 222.

⁴³ בְּרֵבּוֹת צְדִיקִים יִשְׂמַח הָעָם וּבְמִשַׁל רָשָׁע יֵאָנַח עָם:

aspekt vecí. Nespravodlivý král si tvoří zákony tak, aby ich nemusel prestupovať. Aj tieto zákony sú potom nespravodlivé. Spravodlivosť siaha až k motívom a k zmyslu života človeka.

Biblické múdroslovie nestavia pred nás žiadne "politické evanjelium", ktoré by malo ľuďom nahradiť náboženstvo (ako sa to snaží totalitný štát svojou ideológiou). Jednoducho pri vládnutí ide o to, aby ľudia mali pokoj (boli chránení pred nespravodlivosťou zvonku aj zvnútra) a mali radosť zo života (mohli uplatniť svoj talent v priestore vytvorenom múdrou prácou štátnej autority).

4. ZÁVER

Kniha Prísloví sa vyjadruje o vládnutí zlomkovite a jednoducho. Veľkosť týchto pozorovaní nie je však len v tom, čo hovoria, ale aj v tom, o čom *nehovoria*. Výber centrálnych tém pre riadenie spoločnosti je viac ako veľavravný: hlboký (božský) význam vládnutia, nároky na osobnú integritu vládcu, ústredný význam etickej spravodlivosti pri výkone moci a nakoniec prostý cieľ: pokojný a šťastný život spoločnosti. C. S. Lewis o tom povedal: "O štáte je ľahké rozmýšľať ako o množstve rôznych vecí - vojenských, politických, ekonomických a čo ešte. Ale istým spôsobom sú veci oveľa jednoduchšie. Štát existuje jednoducho nato, aby podporoval a ochraňoval šťastie človeka v tomto živote ... ak štát nenapomáha k vzniku a predlžovaniu momentov ľudského šťastia, všetky zákony, parlamenty, armády, súdne dvory, polícia, ekonomika atď. sú jednoducho stratou času."⁴⁴

Zdá sa mi, že obnoviť toto judeo-kresťanské dedičstvo by prospelo nášmu politickému nebu.

---

⁴⁴ C. S. Lewis, str. 166